

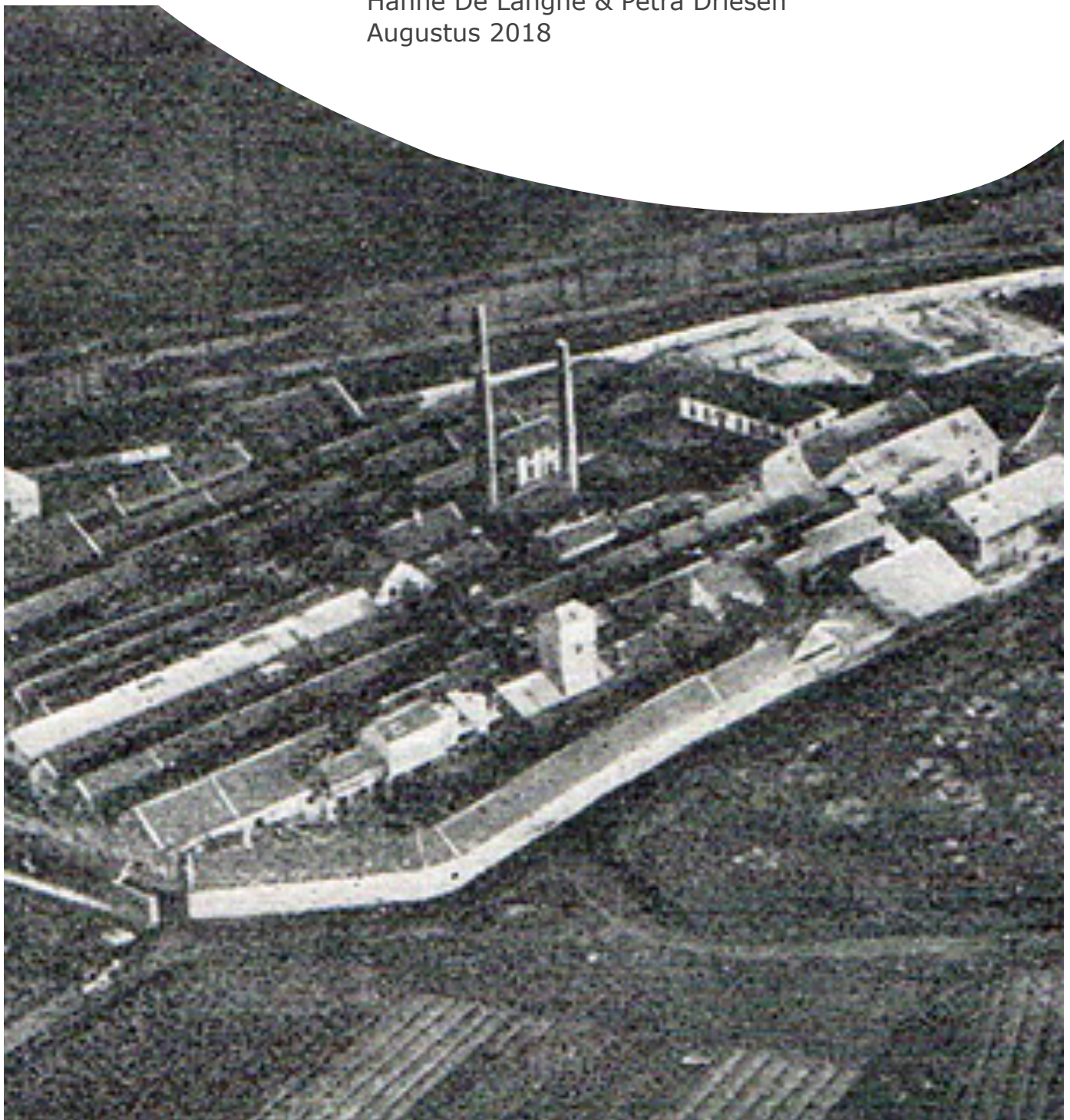

RAPPORT 641

Archeologienota Hasselt, Armand Hertzstraat Sloop van gebouwen van de voormalige gelatinefabriek

Deel 2: Programma van Maatregelen

Hanne De Langhe & Petra Driesen
Augustus 2018

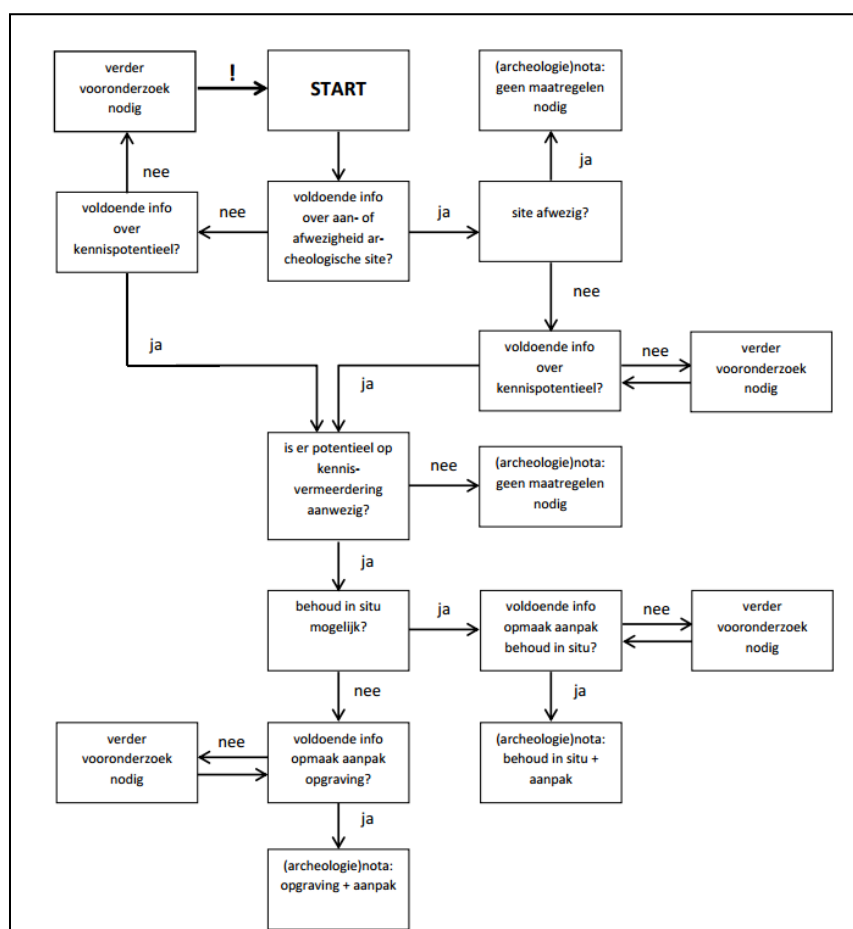

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1. Gemotiveerd advies

1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Tot op heden kon enkel een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek (2018G214) uitgevoerd worden. Het bureauonderzoek wijst op de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van archeologisch erfgoed vanwege verstoringen die plaatsvonden in een (sub-)recent verleden. Daarom is bijkomend vooronderzoek niet noodzakelijk.

Afb. 36: Beslissingsboom bij de afweging voor de noodzaak van verder vooronderzoek en/of een opgraving (Bron: OE, CGP 2.0, p. 31).

1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied

Vermits het terrein in het verleden op ca. 230 m ten zuiden van de Demer lag en dus topografisch in een gunstige positie gelegen was binnen de gradiëntzone, is het potentieel op het aantreffen van prehistorische artefactensites in principe hoog. Hierbij kan echter opgemerkt worden dat het terrein vlakbij de Nieuwe Demer ligt tussen 2 waterlopen, die kunnen teruggaan op vroegere beekjes. Daarenboven worden vrij natte bodems in de omgeving weergegeven op de bodemkaart. In de omgeving zijn ook geen CAI locaties gekend die dateren uit de prehistorische periode. Bijkomend kan opgemerkt worden dat het terrein in het verleden veelvuldig verstoord is door de ingebruikname als gelatinefabriek. De kans is dan ook reëel dat aanwezige prehistorische artefactensites, indien aanwezig ondanks de potentieel natte omstandigheden, in het kader van deze industrie vergraven zijn.

In de CAI zijn wel aanwijzingen te vinden voor de aanwezigheid van (proto-)historische sites in de onmiddellijke omgeving van het terrein, nl. voor de Broeckermolen, gelegen op ca. 60 m ten zuiden van het terrein. Deze CAI-

locatie is echter de enige die buiten de stadskern van Hasselt ligt tussen de Demer en de kern. Daarenboven kan ook hier opgemerkt worden dat (sub-)recente verstoringen in het kader van de fabriek oudere resten vergraven hebben. De kans op het aantreffen van resten uit de periode van vóór de oprichting van de gelatinefabriek (eind 19de eeuw) is dan ook klein. Resten van de gelatinefabriek zijn uiteraard nog op het terrein aanwezig. Een studie van *Origin* bracht deze uitgebreid in kaart (zie infra) en evalueerde de erfgoedwaarden.

Hieruit bleek dat de gelatinefabriek een hoge industrieel-archeologische waarde heeft. De fabriek die in 1894 in Hasselt werd ingeplant behoorde tot de top van dit soort bedrijven in Europa. Het productieproces en de functies van de verschillende gebouwen konden na onderzoek van de verschillende plannen duidelijk gereconstrueerd worden in de studie van *Origin*. Deze plannen en de relictten op de site zelf vormen een belangrijke getuige van de geschiedenis van de gelatineproductie. Hoewel de site op architecturaal vlak vandaag minder interessant is, geeft haar opbouw dus wel goed weer hoe ze in de eerste helft van de 20ste eeuw gefunctioneerd moet hebben.⁵⁹

Anderzijds blijkt uit de studie van *Origin* dat er van het machinepark dat oorspronkelijk tot de fabriek behoorde, vandaag niets meer resteert. De gebouwen die bewaard zijn, zouden absoluut niet representatief zijn voor de grootsheid van de fabriek in het verleden. Industriële archeologie zou dan ook nauwelijks aanwezig zijn.⁶⁰

Wel hebben de gebouwen een aanzienlijke sociaal-economische betekenis en staan ze voor het typerende paternalisme van de 19de -20ste eeuwse bedrijvigheid.

Hiertegenover staat dat de er continu bijgebouwd en getransformeerd werd. Ook de morfologische logica, het visuele beeld of de bouwkundige eigenheid van de gelatinefabriek is nauwelijks nog aanwezig in de bestaande gebouwen. Uitzondering hierop is de schoorsteen. Slechts hier en daar zijn sporen van de oudere bouwtechnieken en materialen bewaard, onder meer in loads E en I. Binnen de gebouwen komen vrijwel geen originele afwerkingen of uitrustingen voor, zelfs geen originele of monumentale ruimten. Een zorgvuldige ontmanteling van sommige invullingen zou eventueel nog kunnen leiden tot het vinden van meer waardevolle interieurelementen, maar dat is lang niet zeker.⁶¹

Er werd dan ook geconcludeerd dat hoewel de historische en socio-culturele waarde van de site erg groot is, daarvan weinig weerspiegeld wordt op de resterende materiële evidentie op de site, die vandaag niet echt in staat is om dit verleden te representeren.⁶² Hoewel het potentieel op het aantreffen van waarden uit de 19de en 20ste eeuw dus groot is, kan besloten worden dat de waarde van de resterende materialen en constructies op de site eerder als laag ingeschat kan worden.

1.3 Impact van de geplande bodemingrepen

Op basis van de omschrijving van de geplande bodemingrepen in deel 1: Verslag van de resultaten, 1. Beschrijvend gedeelte, 1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen kan de impact van deze bodemingrepen op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed bepaald worden.

De initiatiefnemer plant op een ca. 2,4 ha groot gebied langs de A. Hertzstraat in Hasselt (prov. Limburg) de afbraak van een aantal gebouwen op de site van de voormalige gelatinefabriek (*BIJLAGE 4*).

De bodemingrepen vinden plaats binnen een oppervlakte van 8699 m² die enkel de contouren van de huidige, te slopen bebouwing omvat.

Enkele gebouwen met een totale oppervlakte van 540 m² blijven behouden. Deze te behouden gebouwen bevinden zich centraal op het terrein. In deze zones en in het oosten van het terrein, dat overwegend onbebouwd is, vinden geen of nauwelijks bodemingrepen plaats.

⁵⁹ Origin Architecture & Engineering (2014), 22/22.

⁶⁰ Origin Architecture & Engineering (2014), 8/15.

⁶¹ Origin Architecture & Engineering (2014), 10-12/15.

⁶² Origin Architecture & Engineering (2014), 10/15.

De funderingsdieptes van de te slopen gebouwen zijn momenteel onbekend. Er kan vanuit gegaan worden dat graafwerken in het kader van de sloop echter niet dieper gaan dan 6 m.⁶³

Vanwege de aard van de werken, worden vnl. bodemingrepen verwacht in reeds geroerde bodems. De impact op een potentieel bewaard archeologisch bodemarchief lijkt dan ook eerder beperkt, maar kan desondanks niet uitgesloten worden.

1.4 Bepaling van maatregelen

Het voorliggend onderzoek heeft aangetoond dat het archeologisch potentieel voor het aantreffen van waardevolle archeologische resten laag is voor alle periodes daterend van voor de opbouw van de gelatinefabriek (1895). Dit vanwege de continue grootschalige bebouwing en infrastructuurwerken die op het terrein plaatsvonden. Deze maken dat de kans zeer klein is dat over een relevante oppervlakte nog intacte archeologische resten aanwezig zijn. Wel zijn er nog gebouwen van de originele gelatinefabriek op het terrein aanwezig.

Op basis van het onderzoek van *Origin* werd echter vooropgesteld dat het behoud van de gebouwen geen optie was omdat de erfgoedwaarden ervan beperkt zijn en ook erg relatief t.o.v. elkaar. Voorgaande redenering heeft dan ook geleid tot een selectie van erfgoed op basis van erfgoedwaarden.⁶⁴ Op basis hiervan werd het behoud van de schoorsteen, het laboratorium, en loods E (voormalige opslag/expositieruimte Koen Van Mechelen) op het huidige onderzoeksterrein voorgesteld. Loods E en de schoorsteen blijven behouden. Enkel het laboratorium zal alsnog gesloopt worden. Dit gebouw zou echter vnl. een symboolfunctie hebben voor de omschakeling van de sector van een agro- of voedingsindustrie naar een echte chemische industrietak. Binnen in het gebouw is echter weinig bewaard van het laboratorium. De overige gebouwen hebben volgens *Origin* een lage erfgoedwaarde.⁶⁵ Hoewel een zorgvuldige ontmanteling van sommige invullingen eventueel nog zou kunnen leiden tot het vinden van meer waardevolle interieurelementen, is dat lang niet zeker.⁶⁶

Vermits op basis van bovenstaande argumenten het kennispotentieel van de site beperkt lijkt en verder onderzoek kosten baten niet opportuun lijkt, wordt dan ook geen vervolgonderzoek aanbevolen op de site. Er werd bijgevolg ook geen Programma van Maatregelen opgemaakt.

De aannemer/uitvoerder van de werken is wel gehouden aan de meldingsplicht van archeologische vondsten. Deze melding van archeologische toevalsvondsten is wettelijk verplicht. De context zit vervat in artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

⁶³ Schriftelijke communicatie met Yan Kozmo Peeters (eld).

⁶⁴ Origin Architecture & Engineering (2014), 10/15.

⁶⁵ Origin Architecture & Engineering (2014), 12-15/15.

⁶⁶ Origin Architecture & Engineering (2014), 10-12/15.

BIBLIOGRAFIE

BAEYENS L. (1975), *Bodemkaart van België, Verklarende tekst bij het kaartblad Hasselt 77E*.

CGP: Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2.0.

DE GEYTER G. (1999) *Toelichtingen bij de geologische kaart van België, kaartblad 25: Hasselt*, Brussel.

FREDERICKX, E. en GOUWY, S. (1996) *Toelichting bij de Quartair Geologische Kaart, Kaartblad 25 Hasselt*, Leuven.

DEEBEN J. & RENSINK E. (2005), Het Laat-Paleolithicum in Zuid-Nederland, In: Deeben et al. (eds.), *De Steentijd van Nederland, Archeologie* 11/12, 171-199.

OOLS J. (1984), *Industriële renovaties de gélatinefabriek van Hasselt*.

ORIGIN ARCHITECTURE & ENGINEERING (2014), *Gelatinefabriek Hasselt, Dossier 0634-01, vooronderzoek*.

VAN RANST E. en SYS C. (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent.

VERHOEVEN M., ELLENKAMP G.R. & KEIJERS D.M.G. (2010) Een archeologische verwachtings –en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. Deelrapport II: Landschap en archeologie, *RAAP-rapport* 1951, 87 en 101.

Websites:

cartoweb.be

dov.vlaanderen.be

klip.agiv.be

<http://cai.onroenderfgoed.be>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1024695¶m=inhoud&ref=search>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search>

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/thesaurus>

<https://www.hasel.be/broekermolen>

https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf

https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Begrippenlijst_feb2013.pdf

https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

<http://www.retroscoop.com/industrieel.php?artikel=105>www.cartesius.be

www.geopunt.be

www.ngi.be

www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/downloads/140915_LV_RWO_Brochure_regelgeving.pdf

